

Bölgesel İdare ve Yerel Demokrasi Projesi Adıyaman Toplantısı Notları, 9 Mayıs 2015

“TRC1 Bölgesinde Sürdürülebilir Gelişme Dinamikleri ve Kadın İstihdamı” başlığıyla 9 Mayıs 2015 tarihinde Adıyaman'da düzenlenen toplantı, kentten ve yakın çevresinden gelen 38 kişinin katılımı ile gerçekleştirildi. Katılımcıların 7'si kamu kurumlarından temsilcilerdi. Toplantıya kamu kurumlarından SGK, İŞKUR, İpekyolu Kalkınma Ajansı ve Adıyaman Valiliği'nden temsilciler katıldı. Ayrıca toplantı katılımcıları arasında Eğitim Bir-Sen, Adıyaman Gençlik ve Kültür Evi Derneği, Adıyaman Genç Kuşak Kadın Girişimci ve İstihdam Derneği, Anadolu İş Kadınları Derneği, Adıyaman Kadın Sorunları Araştırma ve Çözüm Derneği, Adıyaman Kadın Yaşam Derneği, KAMER Vakfı, İnsan Hakları Derneği'nden temsilciler ve akademisyenler de bulunuyordu.

Toplantının ilk oturumunda proje araştırmacısı Ayşe Seda Yüksel TRC1 bölgesinde temel problemler ve kadın istihdamına ilişkin verileri özetledi, ardından Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi Çalışma Ekonomisi ve Endüstri İlişkileri Bölümü öğretim üyesi Doç. Dr. Saniye Dedeoğlu, TRC1 bölgesinde tekstil sektörü, kadın işçiler ve sorun alanları üzerine çalışmasını sundu:

TRC 1 Bölgesi kadın istihdamı oranı açısından %13 ile Türkiye ortalamasının oldukça gerisinde yer alıyor. 2013 yılı verilerine göre, bölgede kadın istihdamı en çok tarım ve hizmet sektöründe gerçekleşmiş. Bölge ekonomisi temel olarak imalat sanayiine dayanırken, bu alanda tekstil sektörü önemli bir yer tutuyor; öyle ki tekstil ve konfeksiyon sektöründe çalışan kadın işçilerin oranı Adıyaman'da %71.8. Bölgede kadınlar genel olarak taşeronluğun yaygın olarak görüldüğü tekstil sektöründe, mevsimlik tarım işlerinde ve evde hasta ve engelli bakımını da kapsayan ev işlerinde çalışıyor.

Kadınların önemli bir kısmı, hâkim ataerkil toplumsal yapı gereği sorun yaşıyor. Kadına yönelik baskı ve şiddet pratiklerine toplumda yaygın olarak rastlanıyor ve bu, kadınların iş gücüne katılımı aleyhinde adaletsizliğe, kadınların evdeki emeğinin tanınmamasına ve bazı durumlarda pozitif ayrımcılık adı altında toplumdaki kadına yönelik ayrımcılığın yeniden üretilmesine yol açıyor.

Kadınlar iş hayatında “kadın oldukları” için ayrımcılığa maruz kalıyorlar. Kadın ve erkek işçiler aynı ortamda çalıştırılmıyor. Kadın ve erkek işçiler arasında görülen ücret eşitsizliği, kadınların ücretlerini alırken yaşadıkları sorunlar, vardiya sorunları ve uzun çalışma saatlerine ek olarak kadın işçiler arasında kayıt dışı çalışma oranının yüksek olması bu tür sorunların başında geliyor. Bu, temel olarak toplumsal olarak erkeğin eve ekmek getiren kişi olarak görülmesi ve kadının çalışmasının yalnızca “aileye destek” olarak algılanmasına dayanıyor. Bu nedenle kadın işçilerin ücretleri düşük tutularak ve/veya kadın işçiler sosyal sigortadan mahrum bırakılarak emek maliyeti düşürülüyor. TRC 1 Bölgesi kayıt dışı kadın istihdamının Türkiye’de istatistiki olarak en yüksek olduğu bölgeler arasında. Bölgede istihdam edilen nüfus içinde sosyal güvenlik kapsamı dışında tutulan kadınların oranı %82.

Bu noktada, başka bir önemli mesele de çalışmanın getirisi olan çocuk bakımı masraflarının kadınları çalışmaktan alıkoyması. İşyerlerinde kreş bulunmaması, kadın işçilerin doğum ve bebek bakım izni haklarının tanınmaması ve bu tür durumlarda işten çıkarılmaları kadınların

iş gücüne katılımını etkileyen diğer önemli sorunlar. Özel sektörde sendikalaşmanın işe başlanırken yapılan sözleşmede sistematik olarak engellenmesi ve var olan sendikaların işçilerin ihbar ve kıdem tazminatı haklarını savunmaması ise kadın işçileri tamamen savunmasız bırakıyor.

Bazı katılımcılar tarafından, Adıyaman'ın ekonomik olarak diğer bölgelerle rekabet edemediği ve bu alanda teşvike ihtiyaç duyduğu, sermaye yetersizliği nedeniyle girişimciliğin istenilen seviyeye erişemediği ve KOSGEB'in bölgede başarılı olamadığı belirtildi. Bölgedeki kadın istihdamı sorunlarına çözüm olarak katılımcılar tarafından önerilen çözümler arasındaysa kadınların toplumdaki ve iş hayatındaki dezavantajlarını dengeleyecek yasal düzenlemeler, sivil toplum kuruluşları arasındaki diyalogun geliştirilmesi, kadınlar hakkında etkinlik gösteren sivil toplum kuruluşlarının desteklenmesi, kamu kuruluşları ve sivil toplum kuruluşları arasında köprü kurulması, toplumsal cinsiyet rollerinin sorgulanması ve evdeki iş bölümünün yeniden kurulması bulunuyor.

Sunumların ardından yuvarlak masa tartışmasına geçildi:

- Hazır ankete dayanan çalışmalarla TÜİK verilerinde farklılıklar olabiliyor. İstihdamın içerisinde iş gücünde yer alan erkeklerin de sorunları da bunlar. Kadın başlığı ile oluşturulan kavramsal çerçeve oluşturuluyor.

- Atıl bulunan iş gücünün ekonomiye katılması gerek. Bu ülkenin sorunu...Bizi buluşturmuş oldunuz. İKA'da ifade edildi. Güçlerin asgari müştereklere bir arada çalışma noktasında yol bulmak gerek. Buradaki mikro krediler elbette yardımcı olacaktır. Her dört profesörden biri kadinken her dört kadından biri okuma yazma bilmiyor. Bunun politikasının yapılması gerek.

- İstatistikler kıymetli fakat bölgesel olarak değişen sorun profiller olduğunu Ajans da biliyor. Ajans nasıl bir istişare yöntemi benimsedi? Nasıl bir diyalog?

- Eylem planı hazırlıyorduk. OSB' de çalışan kadınlardı. Davet gönderdik ama gelmediler. Birebir gitmedik ancak çalıştaylarda çalıştık. İlanlar yapıldı. Eylem planı için özelden anket kurum amirleri çalıştayı yaptık. Yüzde 45 civarı bir katılım sağlandı, ancak kamudan katılanlardı. 2010 yılında yapılan bir çalışmadır.

- STK deyince ilk akla gelen sanayi ve ticaret odası vb. olunca asıl alanda çalışan kadın STK'lar dışarıda kalıyor. Biz farkındalık çalışması yürüttük İKA'ya.

- Hibe programına çıkarsa bu her yere duyurulur. Bu bakanlık 2013'te kabul edilmiş ancak halen bir süreç yok.

- Van çıktıktan sonra Adıyaman ilave edildi. Eylül ayında yeniden başlayacak. Sağlık, istihdam, siyasete katılım, eğitim. Adıyaman stratejik eylem planı ve ne kadar gündeme girdi ne verim alındı, haziran sonu itibaren.

- İŞKUR'la ya da farklı kurumlarla görüştüğümüz zaman, kadınların tanıdık vasıtası ile işe girdiği ya da işe girmeden önce tanıdık birilerinin olmasının birey için çok elzem bir unsur oluşturduğunu söyleyebiliriz.

- Tekstil alanında çalışma düzenlenmişti ve ücretler alınmadığı zor şartlarda ücret alındığına dair. Kadınlara sorarken ücretlerin maaştan kesildiği, mesai almadığı ve fazla iş saati olduğundan ve aldıkları ücretlerden tekrar ücret kesildiği ve elden ücret alındığı söylendi. Kadın işçilerle özellikle kayıt dışılık bağlamında bir araştırma yapılmalı. Kayıt dışılığın en kötü hali burada yaşanıyor.

- İş bölümünün sorgulanması gerekiyor. Bunun temel noktası ise iş bölümü paylaşımının yeniden kurulması ve kadının işgücüne katılması gerekiyor. % 50'nin ancak % 25'ini istihdama katabiliyoruz. Kullanılmayan bir enerji...Üniversite mezunu ki en büyük yatırım insana olan ve mezun olmasına rağmen atıl bir işgücü olarak kadın kenarda beklemek durumunda.

- Çalışan arkadaşlarım hep bir panik halinde. Eve gitmek, yemek yapmak... Eşimi hiç göremiyorum, o da panik halinde.

- Adıyaman Genç Kuşak Girişimci Kadınlar ve İstihdam Derneği olarak, kadınların kendi ürettiği ürünlerini pazara sunabilmeleri için belediyelere teklif sunduk. Yereldeki belediyelerden, kadın istihdamına yönelik taleplerimiz oldu. Kayıt dışı çalışan kadınlarımızın kayıt altına alınabilmesi için SGK ile işbirliği içerisindeyiz. Öte yandan, fazla mesailerin ödenmesi ile ilgili çalışmalarımız da var. Şu an Gençlik ve Spor Bakanlığı ile birlikte genç kadınların girişimine yönelik yürüttüğümüz bir çalışma var, onun çalışmaları devam ediyor. Gece vardiyasına kalan kadınların taleplerini duyurmak da kaygımız.

- Tekstil alanında, işçileri "3 ay deneyelim" vaadiyle sigortasız çalıştırıyorlar; ne yaparsanız yapın, bunun önüne geçemiyoruz. Diğer çalışanlar da, işten çıkarılma kaygısı ile sessiz kalabiliyorlar.

- Kanunen, 15 gün deneme süreci verilir. Çalışmadan önce farklı vaatlerde bulunup, çalıştırmaya başladıktan sonra çok daha az ücret sunuyorlar, özellikle tekstil bünyesinde bu oluyor.

- Teşvik yasası Adıyaman için çok büyük bir eksiklik. Bunun çözümü, teşvik yasasında yapılacak değişikliktir. Adıyaman, gelişmemiş bir şehirdir, diğer şehirler ile rekabet edemiyor doğal olarak.

- Adıyaman, teşvik yasası ile 5. Bölgesi olması gerekirken, 3. Bölge olarak gösterildi. İlk etapta OSB'de, 17 adet işveren işyerini kapatarak, Urfa gibi başka şehirlere gitti, kâr marjını ve verimliliğini düşünerek... Taşeron işçiliğinin yaygın olduğunu söyleyebiliriz. Hastanelerde iş potansiyelin düşeceği kaygısı ile işten çıkarılma korkusu var, iş güvenceleri yok. Kadınlarımız, ev işi, hasta ve engelli bakımına yönlendiriliyor, bu konuyu irdelememiz gerekiyor. İki kadından biri kayıt dışı ise bunun nasıl önüne geçebiliriz ve sistem bunu nasıl teşvik ediyor, bunları konuşmamız gerekiyor.

- Adıyaman'daki kadınlar gerçekten şanssız durumda... Sürekli bastırılmış, iş ortamında olsun, ev ortamında olsun. Özellikle ekonomik sorunların, kanunlarla düzeltilmesi gerekiyor diye düşünüyorum. Kadın kurultaylarında belli bir sonuç bildirgesi çıkartılıp, basınla yaygınlaştırılırsa daha verimli olunur diye düşünüyorum.

- Gözden kaçırdığımız, mevsimlik tarım işçiliğinin söz konusu olmasıdır. Kadınlar, farklı illere pamuk toplamaya ve patates ekimi, sökülümüne gidiyorlar. Çok zor şartlarda ve güvencesiz çalıştırılıyorlar. Adıyaman'da kadınlara pozitif ayrımcılık adı altında "kadınlara özel park alanı" projesi söz konusu oldu. Bu bakış açısının değişmesi gerekiyor, kadın da erkek gibi iyi araba sürebilir, bu pozitif ayrımcılığın altında kadınların erkekler kadar iyi araba süremediği anlayışı var. Öte yandan, bu toplantı, biraz daha farklı kurum ya da alanlardan katılımcılarla gerçekleşebilseydi, daha faydalı olabilirdi; buradaki herkes aşağı yukarı hemfikir.

- Sorunlar bir günde konuşulup, çözülemez. Daha fazla diyalog halinde bulunup, kamu ve STK'lar arasında bir köprü vazifesi görebilirse, çözüme daha fazla yaklaşabiliriz.

- Çağrı merkezi işçisiyim, kendi hakkımızı aramaya başladığımızda aynı sorunlarla karşılaştık. Doğumdan sonra işten çıkarılan arkadaşlarımızı savunduğumuzda, "Siz de çıkın, 5 bin tane başvuru var zaten" yanıtını alıyoruz. Sendikalaşmanın önu özel şirketlerde işe girişte, imzalattıkları sözleşmeler ile kesiliyor.

- Sendikal haklar konusunda, çok büyük sorunlar var ve bu yalnızca Adıyaman'a özgü değil. İşçilerimize destek vermek hususunda baro elinden geleni yapıyor fakat işçinin bu süreçte mücadelesinden vazgeçmemesi gerekiyor. Geçim kaygısı ile davasının takibini yapmıyor ya da buna adım atmıyor. Olayı sahiplenmesi gereken sendikalar, fakat onlar da o kadar taşeronlaşmış ki... Bizlerin, daha çok ezilen ve ötekileştiren işçilere destek olmamız gerekiyor. Taşeron işçinin kıdem ve ihbar tazminatını aldığı yalanı ile işçi gücünü kaybediyor. Türkiye'de gücün çok fazla dağıldığına, bu hususta bir arada gelip, mücadele yöntemlerinin üretilmesi gerektiğine inanıyorum.

- Adıyaman'da KOSGEB ve girişimcilik sertifikaları çok fazla fakat sermaye yetersizliği dolayısıyla girişimde bulunamıyorlar. Sermaye yetersizliği minvalinde çalışmalar artırılabilirse, girişimciliğin de artabileceği inancındayım.

- Mesela belediye meclisinde 30 üyeden dördü kadın...

- KOSGEB, girişimcilik sertifikasını verdikten sonra 30 bin TL veriyor. 30 bin değil de, 150 bin TL ile daha fazla kadının bir arada olduğu (kooperatif gibi) bir girişimcilik tasarlanabilir.

- KOSGEB'den bahsediyorlar fakat gerçekleri tam anlamıyla yansıtmıyorlar. Bal ürünlerini değerlendirme alanında girişimciyim. İlk üç ay bizzat kendim ödeme yaptım, üç ay sonunda KOSGEB tarafından teşvik ücreti geri veriliyor.

- Adıyaman'da, KOSGEB'in başarılı olduğunu düşünmüyorum.

- Kadına yönelik şiddeti bu durumdan ayrı düşünemeyiz. Resmi kurumların zihniyet meselesinin değişmesi ile çözebiliriz bu durumu. Kadın örgütleri gibi sistematik çalışabilen bir platform yok Türkiye'de; kadına yönelik şiddetle mücadele eden, sığınma evlerinin statüsünü artırmaya çalışan, kadına yönelik istihdamı genişletmeyi çabalayanların hepsi kadın örgütleri. Bu, Türkiye'nin demokratikleşme süreci ile doğrudan alakalı. Kadında istihdamı konuşurken, girişimcilikten bahsederken, ilk önce kadına yönelik şiddeti konuşmalıyız.

- Koruması ile birlikte adliyede kocası tarafından öldürülen kadınlara şahit olduk. Günlük hayatımızda toplumsal cinsiyet ayrımcılığına rastlamadığımız bir an yok. Ev emekçisi kadınlar üzerinden bir kooperatifçilik oluşturulabilir. Yerel yönetimlerdeki bakış açısının eksikliği, bunun önünde engel olarak duruyor.

- Adıyaman'da tekstil alanında çalışan bir girişimci ile görüştüğümde, kendi odasının hemen yanındaki bir odayı kreşe çevirdiğini iletmişti.

- Adıyaman Barosu olarak, kadının iş hukukunda yeri ve kadın istihdamı ile ilgili bir panel düzenledik, çoğunluğu avukat arkadaşlarımız oluşturuyordu, toptasak 10 işçi iştirak etmemişti. Biz kendi kendimizi eğitmiş olduk, işçilerin bu hususta cesaretlendirilmesi gerekiyor.

- Kadının evdeki emeğine yönelik üretimden bahsetti bazı arkadaşlarımız ama bunu doğru bulmuyorum. Olması gereken, ailede iş bölümü ve iş koşullarında üretime dâhil olmak...Kadının yalnızca çocukla, evle ilgilenip, evde üretime geçmesi onun eve hapsedilmesini de beraberinde getirecektir. İşçilerin sorunu (kadın-erkek) genel sorundur, fakat kadının kadın olmasından kaynaklı sorunları var. Bu yüzden, pozitif ayrımcılığın devreye girmesinin gerekliliğine inanıyorum.

- Tekstil mühendisiyim, konfeksiyonda çalışan 300 kişi ile anket yapmıştık, 2014 Ağustos'ta. Kadınların ne arabası, ne banka kartı, ne de herhangi bir mülkü var. % 77'si kocası ve babasına bağımlı halde yaşıyor. Kadınları notere yönlendirmeye çalışmıştık 2012 yılında. Kadınları farkındalık yaratacak araçlarla uyardırmaya çalıştığımızda, eşlerinden "Bana güvenmiyor musun?" tepkisini aldıklarını bizlere ilettiler.

- Adıyaman'da, 2014 yerel seçimlerinde, 30 tane muhtarlığın 13 tanesinde kadın aday vardı ve maalesef hiçbiri kazanamadı.

- Sektörel anlamda baktığımızda, "alan razı veren razı durumu" var olduğu müddetçe bu tarz sorunlar devam edecektir. Ücret eşitsizliği dediğimiz politikalardan vazgeçilmesi ve dikey ücret eşitsizliğinin de önüne geçilmesi gerekiyor.

- Sosyal devlet anlayışının güçlendirilmesi gerekiyor. Demokratik ve çağdaş yaşam koşullarını kendinize baz almadığınız müddetçe başarılı olunmayacaktır. STK'lar ve örgütler olarak bizler, elimizden geleni yapıyoruz fakat devletin bu politikaları desteklememesi, devamlılığın önüne geçiyor.

- Adıyaman'da, Gaziantep'te ve Urfa'da yapılan tüm tekstil girişimciliği, teşvikler sayesinde oluyor. Urfa'da Özak diye bir firma var, 700 işçisi var ve maaşı İŞKUR tarafından karşılanıyor. Bizlerin vergisi ile özel şirketler çok kötü koşullarda işçilerini çalıştırıp, üzerine kâr elde ediyorlar. Bunun farkında olmamız ve buna gerekli tepkiyi vermemiz gerekiyor.

- Kadının maaş kartının kendi elinde olmaması, büyük sorun...

- Tekstilin, modern kölelik olduğunu ileri sürebilirim. Bütün şehirler sanayileşmek zorunda değil ve sanayileşmenin tek yolu da tekstil değil. Daha büyük ölçekte tarım firmaları kurulup, geliştirilirse, tarım sektöründe kadın istihdamını artırabiliriz. Katma değer biraz hesaba katılmalı. Kadını sürekli "korumaya" çalışıyoruz, bu anlayıştan vazgeçmemiz gerekiyor.

- Herkes kendi kulvarında gösterilse idi, biz bu sorunları yaşamayacaktık. Sosyal devlet anlayışına sahip bir devlet yapımız olsa idi biz bugün bu sorunları konuşmuyor olacaktık. Kadın, mevsimlik işçi ve ev içi hizmet ile istihdam dışı gösteriliyor. Kadının eğitilmesinden bahsediyoruz ama her şeyden önce toplumsal cinsiyet sorunları ortadan kaldırılmalı, eğitim de bu seyirde ilerlemelidir.

- İstanbul Sözleşmesi, kadına yönelik tüm sorunlarda çok etkili olacak bir enstrüman... Bunu çok iyi öğrenip, gerekli yerlerde yaygınlaştırmamız şart.

- Sorunları konuşuyoruz fakat çözümde güç birliği oluşturamıyoruz. Adıyaman'da kadın STK'larının hepsi bireysel çalışma talebinde, bu mücadeleyi kolektif hale getirebildiğimiz takdirde, çok daha başarılı olabileceğimiz kanısındayım.